

Бібліографічні посилання

1. Карасюк І. М. Уманський сільськогосподарський інститут (1844–1994) / І. М. Карасюк, М. Ю. Замаховська. – К. : Вища шк., 1994. – 88 с.
2. Комсомол Київщини у боротьбі за підвищення продуктивності громадського тваринництва. – К. : Знання, 1956. – 39 с.
3. Молодь УСРР. – К. : Молодий більшовик, 1936. – 215 с.
4. Соціалістична перебудова і розвиток сільського господарства УРСР (1917–1937 рр.) / за ред. З. П. Шульги. – К. : Вид-во КДУ ім. Т. Г. Шевченка, 1967. – 511 с.
5. Соціалістична Україна : статистичний зб. – К. : «Народне господарство та облік», 1937. – 233 с.
6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО). – Ф. Р-27, оп. 14, од. зб. 527, арк. 1–258.
7. ЦДАВО України. – Ф. 377, оп. 1, од. зб. 1161. – 956 арк.
8. ЦДАВО України. – Ф. 2623, оп. 1, од. зб. 5385. – 25 арк.
9. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО). – Ф. 1, оп. 20, ч. III, од. зб. 6221. – 103 арк.
10. ЦДАГО України. – Ф. 1, оп. 20, ч. IV, од. зб. 6418. – 86 арк.
11. ЦДАГО України. – Ф. 1, оп. 20, ч. V, од. зб. 6207. – 71 арк.

Надійшла до редколегії 18.06.2012

УДК 328.126(477)

В. В. Гулай

Національний університет «Львівська політехніка»

СТРУКТУРИЗАЦІЯ ПРАВОГО СПЕКТРА УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОПОЛІТИЧНОГО РУХУ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ КОНФРОНТАЦІЇ (30-ті роки ХХ ст.)

Охарактеризовано причини зростання в 30-ті роки минулого століття популярності правих сил в українському етнополітичному русі на окупованих Польщею землях Східної Галичини та Західної Волині, проаналізовано ідейно-програмні засади найвпливовіших націоналістичних легальних та конспіративних структур. Окремо вказано на конфліктно-конфронтаційний характер комунікації напередодні Другої світової війни.

Ключові слова: праві політичні сили, Західна Україна, ідеологія, партійна програма, конфронтація.

Характеризуються причини возростання в 30-е годы прошлого века популярности правых политических сил в украинском этнопо-

литическом движении на оккупированных Польшей землях Восточной Галичины и Западной Волыни. Анализируются идейно-политические основы наиболее влиятельных националистических легальных и конспиративных структур. Отдельно указывается на конфликтно-конфронтационный характер коммуникации накануне Второй мировой войны.

Ключевые слова: правые политические силы, Западная Украина, идеология, партийная программа, конфронтация.

In the paper it is characterized the reasons of growth in the 30 years of the last century the popularity of right-wing forces in the Ukrainian ethnopolitical movement on the occupied territories of Eastern Galicia and Western Volhynia by Poland. The author analyzes the ideological and programmatic frameworks of influential nationalist legal and conspiratorial structures. It is separately indicated on conflict-confrontational nature of communication before World War II.

Key words: right-wing forces, Western Ukraine, ideology, party program, confrontation.

Постановка проблеми. Одним із найпомітніших результатів політизації етнічності є розвиток та діяльність етнополітичних партій та рухів, члени яких активно вболівають за захист інтересів окремої етнічної групи, мають намір у представницький спосіб брати участь у політичному житті держави, у якій проживають, та відстоювати інтереси етнічної спільноти, яку представляють. Проте політичні реалії Другої Речі Посполитої, особливо після травневого 1926 р. перевороту та зміцнення, з опорою на військову силу, авторитарного режиму в другій половині 30-х років ХХ ст., не тільки не дозволяли легальну реалізацію вказаних природних прагнень української етнічної спільноти, але й змушували шукати нові інституційно-процедурні механізми захисту її інтересів в умовах активної реалізації асиміляційної, колонізаційної державної політики. Тенденція до посилення впливу правих політичних сил різного спрямування була характерною для більшості країн тогочасної Західної та Східної Європи та потребує окремого розгляду в контексті реалізації етнонаціональної політики незалежної Української держави, недопущення рецидивів колишньої конфліктно-конфронтаційної взаємодії, оперування ультранационалістичними, а нерідко й шовіністичними гаслами в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень. Загальна проблематика причин утворення та діяльності українських політичних партій на території Другої Речі Посполитої, особливо на території Східної Галичини, знайшла відповідне відображення у вітчизняній історичній літературі [6; 8]. Серед робіт, присвячених характеристиці ідейних засад та політичної тактики українських політичних сил правової орієнтації вар-

то відзначити дослідження істориків М. Гавришко [1], О. Зайцева [4; 5], М. Швагуляка [16; 17] та ін. Пропонована стаття є спробою вирішення раніше поставлених актуальних питань політичної структуризації західноукраїнської етнополітичної спільноти напередодні Другої світової війни [3].

Мета та завдання дослідження. Метою статті є аналіз особливостей структуризації правих політичних сил західноукраїнського політикуму в 30-ті рр. XX ст. Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити такі дослідницькі *завдання*: розкрити причини зростання популярності правих політичних сил націоналістичної орієнтації; охарактеризувати програмні засади основних групових репрезентантів правового ідеологічного спектра західноукраїнського політикуму окресленого періоду; вказати на характер політичної взаємодії загалом та форми боротьби між основними українськими правими легальними та конспіративними структурами.

Виклад основного матеріалу. Попри спільність у причинах виникнення, наборі та способах виконання функцій політичних партій, кожна партія є неповторним політичним утворенням, часто маючи цілий набір яскравих «індивідуальних» рис. Це дозволяє говорити про типологію партій на основі різних критеріїв. При цьому на протилежних кінцях політичного спектра знаходяться крайні ліві (ортодоксально-комуністичні) та крайні праві (ультранаціоналістичні) партії.

Комунікативна складова політичної взаємодії етнічних рухів потребувала відповідного інституційного середовища та процедурної практики в умовах Польської держави. Якщо польські та здебільшого єврейські політичні актори на теренах Західної України лише відображали позицію загальнодержавних структур, посилюючи антиукраїнську спрямованість багатьох з них, то в Східній Галичині в умовах жорсткої внутрішньої конкуренції сформувалося та функціонувало потужне українське політичне середовище, представлене як легальними, так і конспіративними структурами різного ідеологічного спрямування.

Наприкінці 1920-х рр. розвиток українського націоналістичного руху досягнув того етапу, коли він уже не вмщувався у встановлених організаційних межах. З одного боку, найавторитетніший його чинник – Українська військова організація – потребувала розширити свою діяльність із суто бойового аспекту на загальнополітичний. З іншого, – ступінь теоретичного опрацювання ідеологів українського націоналізму і його популяризації досяг того рівня, що на її основі і для її реалізації повинна була постати самостійна політична сила [13, с. 236].

Організація українських націоналістів (ОУН) формально почала існувати взимку 1929 р. після об'єднання кількох невеликих українських націоналістичних організацій в еміграції та із тих західноукраїнських земель, що перебували у складі Польщі. Як пише львівський історик М. Швагуляк, ОУН порушила традиційну систему домінування двох партій і стала третім значущим політичним чинником, який становив поважну конкуренцію націонал-демократам у впливах серед громадянства, особливо в молодіжному середовищі [8, с. 133]. Приєднуємося до івано-франківського історика М. Кугутяка, який розглядає ОУН не як партію, а як ідеологічно-політичний тоталітарний рух, члени якого повністю і беззастережно підпорядковувалися ідеології націоналізму та організаційній дисципліні [6, с. 174]. При цьому майже відразу від створення ОУН розпочалися серйозні суперечності між вищим керівництвом (Проводом українських націоналістів (ПУН)), в якому домінували представники еміграції та Крайовою езекутивною ОУН (КЕ ОУН) на західноукраїнських землях. ОУН в Західній Україні впродовж десятиліть діяла як напівавтономна від Проводу структура.

У середині 1930-х рр. на політичному обрії Галичини з'явилося ще одне угруповання націоналістичного спрямування. Група на чолі з Д. Палієвим у 1933 р. вийшла з УНДО і оголосила про утворення Фронту національної єдності (ФНЄ), який подавав себе «репрезентантом українського правопорядку...» [11, с. 1]. Перший конгрес ФНЄ, що пройшов у Львові 20 вересня 1936 р., заклав організаційно-статутні та ідейно-програмні засади на основі доктрини т. зв. «творчого націоналізму». Розмірковуючи над можливостями трансформації української нації в активний суб'єкт історії, очільники ФНЄ пов'язували це з двома чинниками: зовнішнім – грядущими міжнародними катаклізмами і внутрішнім – дозріванням нації, її консолідацією. ФНЄ зайняв опозиційне становище супроти Польської держави [16, с. 490–491].

Політичні опоненти ФНЄ прямо вказували на те, що її організаційна структура і політична платформа тяжіє до наслідування інших європейських праворадикальних рухів, зокрема нацизму та фашизму. Останнє проявлялось у специфічній формі привітання членів ФНЄ шляхом піднімання правої руки з окликом «Фронт». Головний редактор його ідеологічного органу «Перемога» М. Шлемкевич вважав, що Третій Райх є добрим прикладом «державного здійснення національної волі», проходячи шлях від формування ідеології до створення ефективної бюрократичної машини [1].

Все більше загострення протистояння між легальним Фронтом національної єдності та нелегальною Організацією українських націоналістів нерідко набувало насильницького характеру, про що вка-

зував у своєму зверненні до націоналістичної молоді Д. Паліїв, яку «укриті команданти висилають з ножами і камінням проти фронтовиків» [10, с. 1]. У цей час на Волині з'явилася організація, яка радикалізувала своє ставлення до євреїв паралельно із активізацією антиєврейського курсу в Німеччині – Український національний козачий рух (УНАКОР). Виникнувши у 1935 р., він визначив своїм першочерговим супротивником СРСР, який включав до свого складу більшу частину українських земель. У його офіційні – газеті «Українське козацтво» – відкрито заявлялося про те, що контакти і співпраця з Берліном стали результатом схожості ідеології УНАКОР з фашизмом і, навіть, націонал-соціалізмом. Діяльність малочисельної організації (станом на 1935 р. УНАКОР об'єднував на Волині приблизно 300 осіб) сприяла нагнітання суспільної атмосфери, зростанню психозу й страху серед жертв [2, с. 128].

Під впливом зростання популярності крайніх правих сил, передусім у зв'язку із зміцненням міжнародних позицій нацистської Німеччини, УНДО як провідна українська політична сила правочентристського спрямування вдається до зміни своїх пріоритетів. Так, у першому числі нового офіційного партії «Національна політика» вказувалось, що 1938 р. «це передусім рік величавої перемоги вмілої німецької пропаганди» та й саме УНДО – «це перше всього українська національна партія... веде українську національну політику... в основі нашої політики лежить національна ідея в її найчистішій формі» [9, с. 3].

Із зростанням антиукраїнської діяльності владних структур наприкінці 1938 р. лідер УНДО В. Мудрий оголосив усі «нормалізаційні» домовленості нечинними: «Українська проблема у Польщі – це проблема квадратури кола. Не розв'язала українського питання історична Річпосполита – і все промовляє затим, що не розв'яже його «суа спонте» і відроджена польська держава» [15, с. 83].

Напередодні початку Другої світової війни УНДО наголошувало на спробах «тих українських націоналістичних чинників, що перебувають на чужині, намагаються поставити поза скобкою української політики всі інші українські політичні організації та узурпувати провід для себе» [12, с. 1].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, упродовж 30-х рр. ХХ ст. під впливом зовнішніх (зростання популярності в європейських державах правих політичних структур фашистської на націонал-соціалістичної орієнтації) та внутрішніх (посилення дискримінаційної, асиміляційної політики урядових кіл Другої Речі Посполитої та політичних сил, які за ними стояли, що реалізовувалась із використанням як адміністративно-правових, так і позасудових, масових репресивно-каральних заходів) чинників зростає

вплив українських політичних структур правого ідеологічного спектра, спостерігається їх структуризація та фрагментація. Із наближенням світової війни політична комунікація все більше набула ознак конфронтації між легальним, передусім в особі УНДО, та конспіративним сегментом українського національного руху, де домінувала ОУН. Перспективним напрямом подальших досліджень може стати вивчення політичної комунікації в західноукраїнському політичному середовищі різного ідеологічного та зовнішньополітичного спрямування.

Бібліографічні посилання

1. **Гавришко М. І.** Феномен націонал-соціалізму у візіях українського політикуму Галичини 1930-х років [Електронний ресурс] / М. І. Гавришко. – Режим доступу: [hklib.pnu.edu.ua/.../cgitrbis_64.exe?...pdf...DOWNLOAD](http://hklib.pnu.edu.ua/.../cgitrbis_64.exe?...pdf...).
2. **Гон М. М.** Із кривдою на самоті. Українсько-єврейські взаємини на західноукраїнських землях у складі Польщі (1935–1939) : моногр. / М. Гон. – Рівне : Волинські обереги, 2005. – 192 с.
3. **Гулай В. В.** Міжетнічна комунікація в Західній Україні у роки Другої світової війни : моногр. / В. В. Гулай. – Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2011. – 460 с.
4. **Зайцев О. Ю.** ОУН і авторитарно-націоналістичні рухи міжвоєнної Європи / О. Ю. Зайцев // Український історичний журнал. – 2012. – № 1. – С. 89–101.
5. **Зайцев О.** Український націоналізм і фашизм (1920–30-ті роки) / О. Зайцев // Українські варіанти. – 1998. – № 1. – С. 102–109.
6. **Кугутяк М.** Галичина: сторінки історії: Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.) / М. Кугутяк. – Івано-Франківськ, 1993. – 200 с.
7. **Кугутяк М.** Українська націонал-демократія (1918–1939): Документи і матеріали. – Т. 2 / М. Кугутяк. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2004. – 704 с.
8. **Малик Я. Й.** Історія суспільних рухів і політичних партій України (XIX–XX ст.) : навч. посіб. / Я. Й. Малик, Б. Д. Вол, О. Я. Красівський. – Л. : Вид. центр Львів. ун-ту, 1998. – 328 с.
9. Наша політика // Національна політика. Орган Українського Національного Демократичного Об'єднання. – Л., 1938. – Ч. 1 (25 грудня). – С. 3.
10. **Паліїв Д.** Вовчі доли й сіти / Д. Паліїв // Батьківщина: тижневик. – Л., 1938. – Ч. 2 (16 січня). – С. 1.
11. **Паліїв Д.** Хто наші противники / Д. Паліїв // Батьківщина: тижневик. – Л., 1938. – Ч. 3 (23 січня). – С. 1, 4.
12. Рішення З'їзду Народного Комітету УНДО // Батьківщина: тижневик. – Л., 1939. – Ч. 34 (3 вересня). – С. 1.
13. **Сич О.** Внесок Степана Ленкавського у формування та розвиток ідеології ОУН / О. Сич // Український визвольний рух / Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Зб. 4: Боротьба народів Центрально-Східної Європи проти тоталітарних режимів в XX столітті. – Л. : Вид-во «Мс», 2005. – С. 231–252.
14. Слово до Читачів // Національна політика. Орган Українського Національного Демократичного Об'єднання. – Л., 1938. – Ч. 1 (25 грудня). – С. 1.

15. **Сніцарчук Л. В.** Українська преса Галичини (1919–1939 рр.) і журналістикознавчий дискурс : моногр. / Л. Сніцарчук / НАН України, ЛННБУ ім. В. Стефаника, Відділення «Науково-дослідний центр періодики». – Л., 2009. – 416 с.

16. **Швагуляк М.** Львів: від столиці Західноукраїнської держави до політичного центру українців Галичини (1918–1939 рр.) / М. Швагуляк // Львів: місто – суспільство – культура : зб. наук. пр. – Л. : ЛДУ ім. Івана Франка, 1999. – С. 469–492.

17. **Швагуляк М.** Українці і Польська держава: між конфронтацією та розумінням (кінець 1920-х – 1935 роки) / М. Швагуляк // Вісник Львів. ун-ту. Серія історична. – Вип. 38. – Л. : ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – С. 368–405.

Надійшла до редколегії 28.01.2013

УДК 94(477)! «1945-1990»

В. Г. Панченко

Інститут суспільних досліджень м. Дніпропетровськ

ЕКОНОМІЧНА СКЛАДОВА В ІДЕОЛОГІЇ ОУН ЗА КОРДОНОМ («ДВІЙКАРІВ») ПОВОЄННОЇ ДОБИ

Проаналізовано економічний аспект ідеології та інтелектуальної спадщини одного з напрямів повоєнного українського націоналістичного руху – Організації українських націоналістів (за кордоном).

Ключові слова: український націоналізм, ОУН(з), економіка, власність, усупільнення.

Проанализирован экономический аспект идеологии и интеллектуального наследия одного из направлений послевоенного украинского националистического движения – Организации украинских националистов (за рубежом).

Ключевые слова: украинский национализм, ОУН(з), экономика, собственность, обобществление.

The economic aspect of the ideology and intellectual heritage of one of the areas of post-war Ukrainian nationalist movement – the Organization of Ukrainian Nationalists (abroad) is analyzed in the article.

Key words: Ukrainian nationalism, OUN(a), economy, ownership, socialization.

Життя української політичної еміграції у повоєнні роки зазнало докорінних змін, обумовлених цілою низкою як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників. Не минули подібні зрушення, зокрема, і націоналістичне середовище, яке ще з кінця 1930-х рр. існувало у вигляді